

СИСТЕМА ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ТА ПОНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ НА ТЕХНОЛОГІЮ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Присвячено окремим науковим проблемам господарсько-правового регулювання функціонування системи засобів захисту та поновлення порушених прав на технологію в ході їх трансферу та втілення в господарській діяльності.

Ключові слова: технологія, інновації, інноваційні об'єкти, трансфер технологій, захист права, засоби захисту прав, засоби поновлення порушених прав.

Постановка проблеми. Як свідчать результати економічного розвитку провідних країн світу, головним рушієм їх зростання є науково-виробничий потенціал, заснований на широкому втіленні передових технологій втілених у виробничу сферу економіки. Масове поширення цього явища і гарантованість настання визначених нею наслідків, не залишають нашої країні якихось інших шляхів зростання та подальшого вдосконалення. Але, маючи істотний науковий потенціал в багатьох галузях промисловості, вітчизняні суб'єкти господарювання не поспішають використовувати правові механізми трансферу технологій визначених законодавством України. На нашу думку, однією із причин такого явища є недосконалість правових механізмів захисту прав і законних інтересів розробників та власників прав на технологію, що вкрай негативно впливає на фактичне поширення цих суспільних відносин в сфері господарювання.

Означена проблематика покладає на державу та юридичну науку обов'язок розробити та запровадити окремі спеціальні засоби захисту прав суб'єктів та учасників відносин пов'язаних із обігом технологій, та реалізувати в правовій системі України дієві механізми їх реалізації.

Ціль даної роботи – визначити наявні засоби захисту порушених прав і засоби відновлення таких порушених прав. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні взаємопов'язані **завдання**: 1) охарактеризувати сучасний стан засобів захисту та поновлення порушених прав на технологію; 2) систематизувати наявні засоби захисту і поновлення порушених прав; 3) сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері захисту порушених прав на технологію та формування системи заходів поновлення порушених прав на технологію.

Об'єктом даного дослідження є система суспільних відносин врегульована нормами права різних галузей законодавства України, що виникають в ході захисту прав на технології, а також під час поновлення порушених прав на технологію.

Аналіз останніх джерел і публікацій по обраній темі, свідчить, що дослідження за цим напрямом здійснювалося багатьма науковцями в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як: К. Ю. Іванова, [1, с. 448–473], О. В. Гладка [2, 3], А. І. Денисов [4], С. Д. Домусчі [5], проте жоден з названих авторів так і не приділив належної уваги правовому статусу технології та не сформував цілісної системи засобів захисту і поновлення порушених прав.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, технологія це складний (синтетичний) об'єкт правового регулювання, окремі складові якого наділені правовим статусом інших об'єктів цивільно-правового та господарсько-правового обороту [6, с. 7–47]. Так, серед них є об'єкти права інтелектуальної власності, комерційна таємниця, конфіденційна інформація, ноу-хау, інновації та інші об'єкти. Вхідження зазначених елементів до складу технології передбачає можливість для учасників трансферу технологій використати спеціальні засоби захисту прав від можливого їх порушення та засоби захисту і відновлення вже порушених прав, що передбачені відповідними спеціальними галузевими актами законодавства. Також не потрібно забувати і про те, що технологія може існувати в якості свого матеріального втілення як система устаткування та механізмів поєднаних в якості технологічної лінії та/або експериментального конструювання. Така специфіка зумовлює можливість використання і речово-правових та зобов'яз-

зально-правових засобів захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері трансферу технологій.

Взагалі засоби захисту прав на технологію за джерелом їх походження можливо поділити на ті які передбачені чинним законодавством України, а також ті які можуть визначені сторонами при укладанні договорів спрямованих на розроблення, втілення чи передачу прав на технологію [6, с. 7-47]. На жаль, чинне законодавство майже не визначає спеціальних засобів захисту чи засобів відновлення порушених прав суб'єктів трансферу технологій. Але складний «синтетичний» характер технології свідчить про можливість застосування тієї загальної системи прийомів захисту які передбачені для всіх без виключення суб'єктів цих відносин.

Так, в межах цивільного права можна виділити: (1) речово-правові спеціальні способи захисту права власності від порушень, не пов'язаних із володінням, (позов про заборону дій, що порушують право власності – ч.2 ст.386 ЦК України; виндикаційний позов – ст.ст.387–390 ЦК України¹; позов про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження своїм майном – ст.391 ЦК України; позов про визнання права власності – ст.392 ЦК України); (2) інші спеціальні способи захисту права власності від порушень, не пов'язаних із володінням, (визнання незаконним правового акта, що порушує право власності – ст.393 ЦК України; відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, будинку, інших будівель у зв'язку із зниженням їх цінності – ст.394 ЦК України).

У межах господарського права, статтею 217 Господарського кодексу України встановлено, що У сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції та адміністративно-господарські санкції.

Всі перераховані засоби захисту і поновлення порушених прав можна назвати загальними, оскільки вони запропоновані для всіх без виключення господарсько-правових відносин незалежно від їх спрямованості. В той же час, входження до складу технології інших об'єктів, таких наприклад як об'єкти права інтелектуальної власності, зумовлює можливість використання і цих засобів захисту також. Їх можна охарактеризувати як «похідні» оскільки вони можуть бути використані виключно в тому випадку коли у складі технології є об'єкт права інтелектуальної власності в виключно в межах захисту такої складової, а не технології у цілому.

На особливу увагу заслуговують також засоби захисту встановлені законодавством у сфері інтелек-

туальної власності як: (а) право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо; право забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом; право вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання; право вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перевертченню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора; виключне право на використання твору; виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами (ст. 14-15 Закону України «Про авторське право та суміжні права».

(б) право на встановлення авторства на винахід (корисну модель); право на встановлення факту використання винаходу (корисної моделі); право на встановлення власника патенту; право на примусове поновлення порушених прав власника патенту; право на примусове виконання умов укладених ліцензійних договорів; встановлення права попереднього користування; право на відшкодування збитків (стаття 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

(в) право на встановлення авторства на промисловий зразок; право на встановлення факту використання промислового зразка; право на встановлення власника патенту; право на примусове поновлення порушених прав власника патенту; право попереднього користування промисловим зразком; право на відшкодування збитків, заподіяних неправомірним використанням промислового зразку (стаття 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»).

(г) право на встановлення власника свідоцтва на знак для товарів та послуг; право на примусове виконання умов ліцензійних договорів щодо передачі прав на використання закону для товарів та послуг; право на примусове поновлення прав власника знаку для товарів та послуг (статті 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»).

(д) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням прав на сорт, з визначенням розміру відшкодування; відшкодування збитків, завданих порушенням майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин; стягнення із порушника отриманого внаслідок порушення прав на сорт доходу, включаючи втрачену володільцем патенту

вигоду; стягнення компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, з урахуванням того, чи було вчинене порушення без умислу чи навмисно, замість відшкодування збитків або стягнення доходу; припинення дії, яка створює загрозу порушення прав на сорт (стаття 55 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»).

(е) право на встановлення авторства на топографію ІМС; встановлення факту використання топографії ІМС; встановлення власника свідоцтва; право на примусове поновлення порушених прав власника свідоцтва; право на примусове виконання умов укладеного ліцензійного договору; право на відшкодування збитків (статті 22 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»).

Аналіз наведених засобів захисту дозволяє встановити декілька дуже важливих аспектів: по перше – всі вони не наділені навіть потенційною можливістю забезпечити повноцінний захист права на технологію чи поновити ці права у разі порушення з боку іншого суб'єкта. По друге – вони не зацікавили суб'єктів господарювання, в основному через дозвільний характер пов'язаний із необхідністю отримувати спеціальні охоронні документи (патенти, свідоцтва і т.д.). По третє – вони є за своєю правовою природою цивільно-правовими, і не відображають сутності господарських операцій суб'єктів господарювання, в межах яких і відбувається втілення технології.

Висновки. (1) Перелічені недоліки наявних засобів захисту і поновлення порушених прав на технологію свідчать про потребу їх удосконалення та

запровадження своєї власної системи правових засобів захисту прав і засобів поновлення порушених прав суб'єктів та учасників відносин у сфері трансферу технологій. (2) Така система має бути побудована на державному примусі, тобто опосередкована процедурами із залученням судів та органів державної влади, враховувати можливість використання оперативного-господарських санкцій, передбачати негативні наслідки для особи визнаної винної у порушенні права на технологію здебільше майнового характеру, передбачати вилучення не тільки засобів за допомогою яких було порушено право на технологію, але й вилучення та передачу результатів господарської діяльності проведеної із порушенням права на технологію та примусове переведення прав та обов'язків сторони за відповідним договором укладеним особою винною у порушенні права на технологію. (3) Вказана система заходів захисту та поновлення порушених прав має бути закріплена в спеціальному нормативно-правовому акті на рівні не нижче Закону України, який би визначав статус технології на території України. (4) Процедури задіяння системи державного примусу доцільно покласти на систему органів Антимонопольного комітету України як органу уповноваженого від імені держави оперативно усувати порушення правил добросовісної конкуренції. (5) Для забезпечення дієвості судового захисту, необхідно передбачити відповідні засоби захисту (предмети позовів) за застосуванням яких власники прав на технологію могли б звертатись до відповідних судових установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правове регулювання інноваційних відносин: монографія / кол. авторів С.М. Прилипко, А.П. Гетьман, Ю.Є. Атаманова та ін. Харків: Юрайт, 2013. 688 с.
2. Гладка О.В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держав. *Юрист України*. 2013, № 4 (25) с. 72-78
3. Гладка О.В. Технологія як складова предмету комерційної концесії. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*, 2014, № 2 (17) с. 188-197
4. Денисов А.І. Ринок технологій: правові аспекти забезпечення інтересів технологічної безпеки. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Сер.: *Економічна теорія та право*. 2014. № 4. С. 126-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13
5. Домусчі С.Д. Класифікація способів захисту права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння. *Форум права*. 2011. № 1. С. 310–314 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-1/11dcdipv.pdf>
6. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : монографія. Харків: Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с.
7. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект): наукове видання / [С. В. Глібка Ю. Є. Атаманова та ін.]; за ред. С. В. Глібка, Ю. Є. Атаманової, О. В. Черкасова. Харків: Право, 2018. 96 с.
8. Yevgen Novikov, Sergiy Glibko, Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. Mind the Gaps. Economical Aspects in the Legal Thinking: monograph / by editing T. Bekrycht, B. Wojciechowski, S. Glibko. Lodz : Uniwersytetu Lodzkiego, 2018. Pp. 151-166

REFERENCES

1. Prylypko S.M., Hetman A.P., Atamanova Yu. Ye. et al. (2013) Pravove rehuliuвання innovatsiinykh vidnosyn. Kharkiv: Yurait, [in Ukrainian]
2. Hladka O.V. (2013) Komertsiiina kontsesiia yak skladova innovatsiino-investytsiinoi polityky derzhav. *Yuryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine*, 4 (25). pp. 72-78 [in Ukrainian]
3. Hladka O.V. (2014) Tekhnolohiia yak skladova predmetu komertsiiinoi kontsesii. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho» - Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*, # 2 (17) pp. 188-197 [in Ukrainian]
4. Denysov A.I. (2014) Rynok tekhnolohii: pravovi aspekty zabezpechennia interesiv tekhnolohichnoi bezpeky. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho”. Ser.: Ekonomichna teoriia ta parvo -Bulletin of the National University “Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine”. Ser. : Economic theory and law*. # 4. pp. 126-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13 [in Ukrainian]
5. Domuschi S.D. (2011) Klasyfikatsiia sposobiv zakhystu prava vlasnosti vid porushen, ne poviazanykh iz pozbavleniam volodinnia. *Forum prava – Forum of Law*. # 1. pp. 310–314 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-1/11cdipv.pdf> [in Ukrainian]
6. Davydiuk O. M. (2010) Tekhnolohiia yak obiekt hospodarsko-pravovoho rehuliuвання : monohrafiia. Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [in Ukrainian]
7. Hlibko S. V., Atamanova Yu. Ye. et. all (2018) Analiz pravovoho rehuliuвання diialnosti innovatsiinykh struktur, pidtrymky maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini (rehionalnyi aspekt): naukove vydannia (Hlibko S. V., Atamanova Yu. Ye., Cherkasov O. V. Eds.) Kharkiv: Pravo [in Ukrainian]
8. Yevgen Novikov, Sergiy Glibko, (2018) Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. Mind the Gaps. Economical Aspects in the Legal Thinking: monograph / by editing T. Bekrycht, B. Wojciechowski, S. Glibko. Lodz : Uniwersytetu Lodzkiego, Pp. 151-166 [in English]

ДАВИДЮК А. Н.

кандидат юридических наук, доцент, кафедра хозяйственного права Национального юридического университета Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, адвокат

СИСТЕМА СРЕДСТВ ЗАЩИТЫ И ВОССТАНОВЛЕНИЯ НАРУШЕННЫХ ПРАВ НА ТЕХНОЛОГИЮ: ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Посвящено отдельным научным проблемам хозяйственно-правового регулирования функционирования системы средств защиты и восстановления нарушенных прав на технологию в ходе их трансфера и осуществления хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: технология, инновации, инновационные объекты, трансфер технологий, защита права, средства защиты прав, средства восстановления нарушенных прав

DAVYDIUK O. M.

PhD, Assistant Professor of the Economic Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

SYSTEM OF MEANS OF PROTECTION AND RENEWAL OF VIOLATED RIGHTS TO TECHNOLOGY: ECONOMIC AND LEGAL ASPECT

Problem setting. The main engine of economic growth is the scientific and production potential, based on the widespread introduction of advanced technologies embodied in the production sector of the economy, as evidenced by the results of economic development of the leading countries of the world. The massive spread of this phenomenon and the guarantee of certain consequences deprives our country of any other ways of growth and further improvement. But, having a significant scientific potential in many industries, domestic business entities do not use the legal mechanisms of technology transfer defined by the legislation of Ukraine. In our opinion, one of the reasons for this phenomenon is the

imperfection of legal mechanisms to protect the rights and legitimate interests of developers and owners of rights to technology, which has a very negative impact on the actual spread of these public relations in the field of management.

Analysis of recent researches and publications in the work were investigated the works of scientists such as K. Y. Ivanova, O. V. Gladka, A. I. Denisov, etc.

Article's main body. It is known that technology is a complex (synthetic) object of legal regulation, the individual components of which are endowed with the legal status of other objects of civil and economic turnover. Thus, among them there are objects of intellectual property rights, trade secrets, confidential information, know-how, innovations and other objects. The occurrence of these elements in the composition technology involves the possibility for the participants of technology transfer to use special means of protection of the rights of their possible violation and ways to protect and restore the violated rights established in the relevant industry-specific legislation. All means of protection of rights to technology on the source of their origin can be divided into those that are provided by the current legislation of Ukraine, as well as those that can be determined by the parties at the conclusion of contracts aimed at the development, implementation or transfer of rights to technology.

Under civil law can be distinguished: (1) material special legal means of protection of property rights from violations not involving possession (the claim on the prohibition of acts infringing the right of ownership – part 2 of article 386 of the civil code of Ukraine; replevin – 387-390 of the civil code of Ukraine; the claim about removal of obstacles in the implementation of the right to use and dispose of their property – article 391 of the civil code of Ukraine; the claim for recognition of ownership article 392 of the civil code of Ukraine); (2) other special ways to protect property rights from violations not related to ownership (illegal recognition of a legal act that violates the right of ownership – article 393 of the civil code of Ukraine; compensation for damage caused to the owner of land, houses and other buildings in connection with the reduction of their value – article 394 of the civil code of Ukraine). Within commercial law, article 217 of the commercial code of Ukraine established that In the field of management used such kinds of economic sanctions: damages; penalties; operatively-economic sanctions and administrative sanctions. All of these means of protection and restoration of violated rights can be called common, since they are offered for all economic and legal relations without exception, regardless of their orientation. At the same time, the inclusion of other objects in the technology, such as intellectual property rights, predetermines the possibility of using these remedies. They can be described as» derivatives «because they can be used only in the case where the technology is an object of intellectual property rights only in the framework of the protection of such a component, and not the technology as a whole.

Conclusions and prospects for development. (1) These shortcomings of existing protection and restoration of violated rights to the technology indicate the need for improvements and implement its own system of legal remedies and means of restoring the violated rights of subjects and participants of relations in the sphere of technology transfer. (2) Such a system should be built on state coercion, that is, mediated by procedures involving courts and public authorities, take into account the possibility of using operational and economic sanctions, foresee the negative consequences for the person found guilty of violating the right to technology for the most part of the property nature, to provide for the withdrawal of funds by which the right was violated on technology and the removal and transfer of the results of operations conducted with violation of the rights to the technology and the forced transfer of rights and obligations of the parties under the contract concluded by a person responsible for a violation of the rights to the technology. (3) The specified system of measures of protection and restoration of the violated rights shall be fixed in the special normative legal act at the level of the Law which would define the status of technology in the territory of Ukraine. (4) it is expedient to assign the Procedures of the state enforcement system to the system of bodies of the Antimonopoly Committee of Ukraine as a body authorized on behalf of the state to promptly eliminate violations of the rules of fair competition. (5) ensuring the effectiveness of judicial protection, it is necessary to provide appropriate remedies (subjects of claims) for the application of which the owners of rights to technology could apply to the appropriate judicial institutions.

Keywords: technology, innovations, innovative facilities, technology transfer, protection of the rights, remedies, violated rights renewal.

Давидюк О. М. Система засобів захисту та поновлення порушених прав на технологію: господарсько-правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство* : електрон. наук. вид. 2019. № 1 (12). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Davydiuk12.pdf>